

**ЕЛЕКТРОНЕН БЮЛЕТИН
РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – СОФИЯ**

**E-BULLETIN
REGIONAL HISTORY MUSEUM – SOFIA**

Бр. 05/2022

Vol. 05/2022

**Издателство на Регионален исторически музей – София
Publishing of Regional History Museum – Sofia**

София 2022

**„Е-бюлетин“ е периодично научно електронно издание на
Регионален исторически музей – София**

**“E-Bulletin” is a periodical scientific electronic edition of
Regional History Museum – Sofia**

Съставители

д-р Александър Станев (РИМ–София)
Цветозар Йотов (РИМ–София)

Отговорен редактор

Цветозар Йотов (РИМ–София)

Редакционна колегия

доц. д-р Венета Ханджийска-Янкулова
(РИМ–София)
гл. ас. д-р Илиана Борисова-Кацарова
(СУ „Св. Климент Охридски“)
д-р Марио Филипov (РИМ–София)
Елена Николова (РИМ–София)

Техническо оформление

Светлана Чолакова

Editors

Alexander Stanev, PhD (RHM–Sofia)
Tzvetozar Yotov (RHM–Sofia)

Editor-in-chief

Tzvetozar Yotov (RHM–Sofia)

Editorial Board

Veneta Handzhiyska-Yankulova,
Assoc. Prof., PhD (RHM–Sofia)
Iliana Borisova-Katsarova, Chief Assist.
Prof., PhD (SU “St. Kliment Ohridski”)
Mario Filipov, PhD (RHM–Sofia)
Elena Nikolova (RHM–Sofia)

Layout

Svetlana Cholakova

**Издавателство на Регионален исторически музей – София
Publishing of Regional History Museum – Sofia**

ISSN 2603-4247

**Изисквания към авторите за подготовка на публикация / Requirements for authors
when preparing a publication: <https://e-bulletin.sofiahistorymuseum.bg/bg/requirements>**

МУЗЕОЛОГИЯ / MUSEOLOGY

„СПОМЕНИ ЗА ШЕСТ СОФИЙСКИ УЛИЦИ“ ОТ ВЕРА МЕЧКАРОВА

Марияна Маринова

“MEMORIES OF SIX SOFIA STREETS” FROM VERA MECHKAROVA

Mariyana Marinova

.....231–253

РЕЗУЛТАТИ ОТ АНКЕТИТЕ ПРОВЕДЕНИ ВЪВ ВРЪЗКА С „ЕВРОПЕЙСКА НОЩ НА МУЗЕИТЕ 2022“ И ДЕНЯ НА СОФИЯ НА ТЕРИТОРИЯТА НА РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – СОФИЯ И НЕГОВИТЕ ФИЛИАЛИ

Ангел Драгиев

RESULTS FROM SURVEYS CONDUCTED IN CONNECTION WITH *EUROPEAN NIGHT OF MUSEUMS 2022* AND *DAY OF SOFIA* IN REGIONAL HISTORY MUSEUM – SOFIA AND ITS BRANCHES

Angel Dragiev

.....255–263

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И ДИГИТАЛИЗАЦИОННИ РЕСУРСИ В БЪЛГАРСКАТА МУЗЕЙНА ПРАКТИКА

Ангел Драгиев, Йордана Николова, Даниел Иванов

DIGITALIZATION AND DIGITIZATION RESOURCES IN THE BULGARIAN MUSEUM PRACTICE

Angel Dragiev, Yordana Nikolova, Daniel Ivanov

.....265–285

НАУЧНАТА БИБЛИОТЕКА НА РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – СОФИЯ

Бранимира Тенева

THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE REGIONAL HISTORY MUSEUM – SOFIA

Branimira Teneva

.....287–289

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО / CULTURAL HERITAGE

БЪЛГАРСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО В СФЕРАТА НА НЕДВИЖИМОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО С АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОФИЛ (1944–2020 Г.). ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД

Даниел Иванов

BULGARIAN LEGISLATION IN THE FIELD OF IMMOVABLE CULTURAL HERITAGE WITH ARCHAEOLOGICAL PROFILE (1878–1944). HISTORICAL REVIEW

Daniel Ivanov

.....293–305

**ИЗКУСТВОЗНАНИЕ
ART STUDIES**

ИЗЛОЖБА ПО СЛУЧАЙ 100 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА НИКОЛАЙ БОЕВ

Христина Грозданова

Николай Боев е известен зоолог, орнитолог, учен на световно равнище, основоположник на опазването на природата и околната среда в България, един от първите илюстратори на научни издания у нас. „100 години от рождението на Николай Боев“ е изложба, организирана от Регионален исторически музей – София, в партньорство с Националния природонаучен музей при БАН, ДАФНИ и благодарение на проф. Златозар Боев, син на Николай Боев. В нея са показани избрани оригинални илюстрации, карикатури, декоративни проекти, рисунки, съхранени и предоставени от семейството. Те са представени в контекста на годишнината, посредством табла с фотографии, кратки биографични данни и информация за важния принос на Николай Боев.

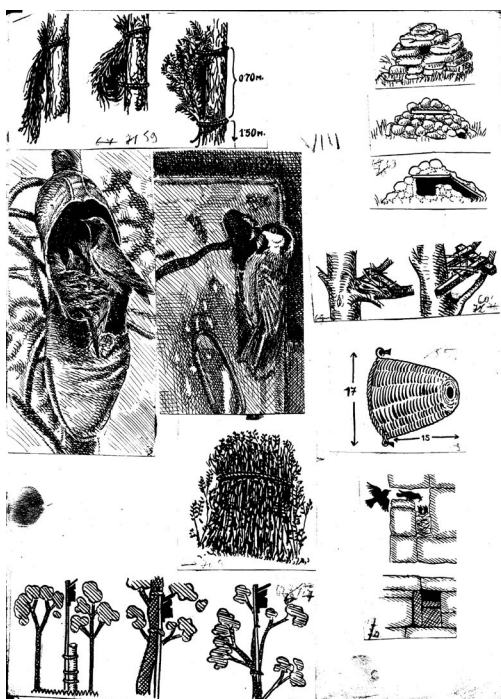
Многото издания – книги, статии, научни и научно-популярни трудове – са красноречиви доказателства за големия принос на Николай Боев в областта на науката и опазването на природата в България. Също така важни източници на информация са и публикациите, писани за него и многообразните му дейности, както по времето когато той работи най-активно, така и след смъртта му. За Николай Боев са писали също небеизвестни автори като Чавдар Ангелов – един от създателите на вестник „Наслука“ в края на 60-те години и дългогодишен редактор на списание „Лов и риболов“. Той многократно отдава заслужено внимание и почит на Николай Боев в свои публикации, като в една от тях пише: *„Според мен след Втората световна война България не е имала толкова известен и способен биолог като него“* (Ангелов 2008).

В своята книга „Живот ли бе да го опишеш“ д-р Петър Берон – известен изследовател и директор на Националния природонаучен музей от 1993 до 2005 г. – посвещава отделни части на видни учени от миналото, сред които е Николай Боев, за когото пише, че след смъртта на Павел Патев, остава най-изтъкнатият орнитолог у нас и бързо се утвърждава като най-изтъкнат природозащитник и популяризатор на науката. Сред многобройни статии посветени на личността и огромния принос на Николай Боев, написаното от Петър Берон се откроява със свободата и неофициалния език, непосредствения и личен разказ на

спомени: „Ние с Бешката се гаврехме безмилостно с най-малката грешка в неговите многобройни статии – отпечатали „колибари“, вместо „колибри“ – хайде при Боев да го подразним“ (Берон 2016).

Макар книгата на д-р Петър Берон да се откроява със своя художествен характер и любопитни забавни разкази, тя не е първата с подобна структура, посветена на личности с голям принос в областта на природните науки у нас. Още през 1997 г. академик Васил Големански и Димо Божков издават книгата „Бележити български зоолози“, където подробно и методично са описани основните етапи в професионалния път на Николай Боев – позициите, които е заемал, дейностите, отговорностите и постиженията му в съответните служби. Много от изданията съставени от него са не само изброени, но и анализирани в контекста на развитието на съответните области. Текстът, написан от една страна, с изследователска пунктуалност, също така разкрива лично отношение, уважение, обич и тъга от загубата на Николай Боев, като завършва с: „Той умира след дълго и мъчително боледуване на 12 ноември 1985 г. в София, без да може да види отпечатани втория том на „Червена книга на НР България: Животни“, за чието издаване мечтаеше, както и последната си научнопопулярна книга „Декоративни птици, излязла през 1986 г.“ (Големански, Божков 1997).

През същата година, в друг текст по повод отбелязването на 75 години от рождението на Николай Боев и в негова памет, проф. Николай Спасов – директор на Националния природонаучен музей, пише, че „неизкушен от кариерата и неоличващ се с практичност, Николай Боев“ не успява да публикува много от своите най-оригинални идеи и натрупани познания. Също така завършва с това, че „Николай Боев успя да зареди с идеи, знания и ентузиазъм много други хора около себе си“ (Спасов 1997: 6).

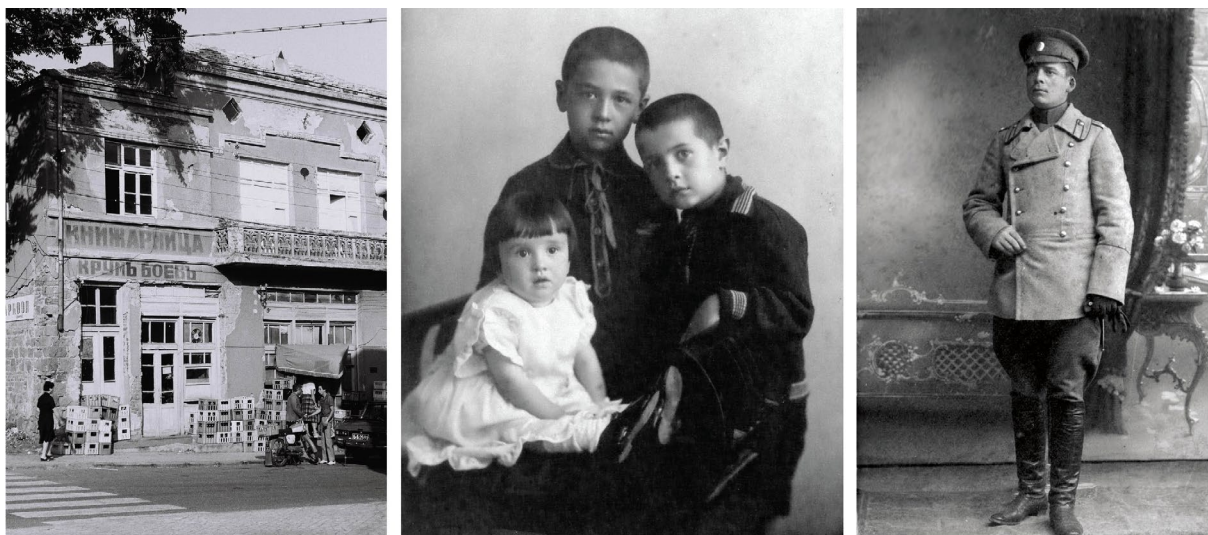
Фиг. 1. Неиздадени рисунки на Николай Боев, подготвяни за издание за гнездилки и хранилки (Семеен архив)

Съвсем не на последно място проф. Златозар Боев – синът на Николай Боев, който днес е сред най-уважаваните и признати учени у нас – е автор на множество материали, посветени на неговия баща. Сред тях особено любопитна е кратка статия за едно писмо от 60-те години, което открива в архивите на своя баща. Николай Боев пише на френски език до генерал Шарл дьо Гол, към когото се обръща с „Многоуважаеми господин Президент“ и молба да разпореди да прекратят танковите военни маневри в природен резерват „Камарг“ (Боев, З. 1997а). Една от най-изчерпателните статии на проф. Златозар Боев с информация за живота, научната и професионална дейност на баща му е публикувана по случай честването на 75 години от рождението на Николай Боев (Боев, З. 1997б: 9–22), а последната подобна е от лятото на тази година и там се споменава ролята на Регионален исторически музей – София за тазгодишното подобаващо отбелязване на 100-годишнина (Боев, З. 2022: 38–49).

*Фиг. 2. Д-р Петър Берон, проф. Златозар Боев и архивна фотография на Николай Боев с катеричка
(Снимка от откриването на изложбата в РИМ–София на 22 май 2022 г.)*

Николай Крумов Боев е роден на 8 май 1922 г. в гр. Айтос. Баща му – Крум Боев – е собственик на книжарница и издател на в. „Нов Айтос“. Майка му – Златка Боева – е учителка по френски и руски език във Варна. Николай Боев завършва Първа мъжка гимназия през 1941 г. През 1942–1943 г. служи като войник в 3-ти армейски артилерийски полк, гр. Шумен. След това, е приет да следва естествена история в Природо-математическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Избухва Втората световна война. Скоро след началото на първата учебна година, през ноември 1943 г., започват бомбардировките над София и студентите са разпуснати. Още тогава Николай Боев пише първото си писмо до Павел Патев, който по това време е директор на Зоологическата градина. Няколко години по-късно се запознава лично с него, а след това илюстрира знаменитата му книга „Птиците на България“. Николай Боев се дипломира през 1947 г. и през 1949 г. е назначен от Павел Патев за асистент в Зоологическата градина при БАН. Година по-късно е назначен като младши сътрудник в Зоологическия институт с музей при БАН. След това отново преминава към зоопарка и още веднъж в института, където продължава да работи до 1969 г.

Фиг. 3. а) Къщата на семейство Боеви в гр. Айтос, юли 1987 г., със запазен надпис от книжарницата на Крум Боев; б) Николай Боев със сестра си и брат си Димка и Милко Боеви; в) Николай Боев като войник на срочна служба в 3-ти армейски артилерийски полк – Шумен, ок. 1942 г.

Фиг. 4. Николай Боев с колеги от Софийската зоологическа градина: директора проф. Кръстю Тулешков (2-ри ред), а втора отлясно наляво е Лиляна Михайлова – София, 1955 г.

Фиг. 5. Николай Боев с колеги от Софийската зоологическа градина: Кръстю Тулешков, Лиляна Михайлова, Юрий Горелов – София, ок. 1958 г.

През целия си професионален път на учен и изследовател, Николай Боев е ревностен защитник на природата. Той е автор на емблемата на Съюза за защита на родната природа и негов секретар от 1951 г. Членува също и в Комисията по защита на природата при БАН. Участва в работата на комисията по изработването на текста на *Закона за защита на природата*, обнародван в „Държавен вестник“ през 1967 г. По негова идея е издаден първият учебник за опазване на природата съставен, съвместно с Марин Тошков и Николай Виходцевски. Николай Боев популяризира успешно природозащитни идеи като автор на статии и член на редакционните колегии на списанията „Лов и риболов“, „Бодра смяна“, „Защита на природата“, „Наука и техника за младежта“, „Турист“, „Курорти“,

„Наша Родина“, „Природа и знание“, „Космос“, туристическия вестник „Ехо“, вестниците „Вечерни новини“ и „Септемврийче“, също и като консултант при Държавната кинематография – Студия за научно-популярни филми и член и на Висшия ловен съвет при Министерството на горите и горската промишленост.

Фиг. 6. Николай Боев в състава на редакционната колегия на сп. „Лов и риболов“ – ок. 1969 г.

Професионалните заслуги на Николай Боев в различни области на науката са многообразни. Той е автор на повече от 50 научни труда, 4 учебника, 29 научно-популярни книги и около 700 научно-популярни и публицистични статии. Той оставя ярък спомен и посредством преподавателската си дейност и личния контакт със студентите си. Изследователят води лекции по зоогеография и специален курс по орнитология в Биологическия факултет в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Макар и известен сред специаистите в своята област със своя научен и преподавателски принос, малцина знаят, че той сам е илюстрирал много издания и статии. Николай Боев е автор на илюстрациите за „Птиците на България“ на Павел Патев, 1950 г., илюстрациите за повечето му авторски книги, карикатури на знаменити учени, изследователи от цял свят, автор на декоративни проекти, рисунки на животни и др. По инициатива на Николай Боев и с негово участие е издадена „Червена книга на НР България“, първоначално в два тома. България е първата държава от източния блок със собствена национална червена книга. До тогава има само Червена книга на СССР.

Фиг. 7. Николай Боев и проф. Чарториски на орнитологична експедиция в Полша, 1960 г.

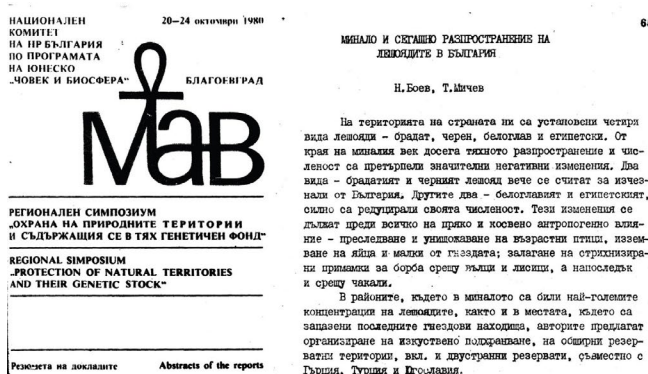
Фиг. 8. Николай Боев в служебния кабинет в Софийската зоологическа градина – София

Фиг. 9. Орнитолозите Ласло Лайне, Николай Боев и Адамон Винокуров на 18-я Международен орнитологически конгрес – Москва, 16–24 май 1982 г.

Името на учения се помни и до днес и продължава да вдъхновява следващите поколения изследователи и природозащитници. През 1980 г. в статия на Николай Боев и Таню Мичев за първи път публикуват и представят публично идеята за опазване на лешоядите - красиви, величествени, световно застрашени, почти изчезнали в България. Те предлагат конкретни природозащитни дейности, като много от тях се прилагат днес. През 2021 г. един от най-застрашените видове в света – черният лешояд се завърна в България. Благодарение на усилията на природозащитни организации от България и други европейски страни, два от пуснатите в Котленската планина черни лешояда загнездиха успешно и отгледаха малко, кръстено Мичев–Боев.

През юни 2021 г. Волфганг Баумгарт идва в България, посещава гр. Котел и района. Той е един от пионерите в изследването на лешоядите в България, работил активно тук през 60-те и 70-те години. Докато обикаляме с кола, скалистите места, той си спомня за запознанството си с Николай Боев и първите им срещи. Разказва как за първи път идва с влак от Германия, пристигна първо в Русе и се отправя към резервата Сребърна, където за първи път се среща с Николай Боев и стават приятели.

Фиг. 10. Статията от 1980 г. и съвременни снимки на черни лешояди в Котленска планина

По време на вълнуващото пътуване с Волфганг Баумгарт му разказваме и за изложбата с оригинални илюстрации на западни художници от колекция на Фердинанд, организирана от Регионален исторически музей – София, а часове преди да отлети обратно за Германия се срещаме отново, за да му подарим каталога от изложбата.¹

Изложбата, с която отбелязваме 100 години от рождението на Николай Боев е осъществена благодарение на неговият син – проф. Златозар Боев, който не само съхранява голяма колекция от оригинални рисунки, документи и фотографии. Той също така оказва голяма и незаменима помощ в проучването и подбора на включените в изложбата материали. Представени са избрани архивни фотографии, представящи значими моменти от професионалния път на Николай Боев, като са идентифицирани и означени важни негови колеги и партньори. Този приносен характер на събитието и проучването е и причината голяма част от снимките, показани в изложбата да бъдат приложени и в настоящата публикация.

За първи път оригинални илюстрации на Николай Боев са показани в Първата годишна изложба на ДАФНИ през 2016 г. Там няколко избрани творби са включени като акцент и знак на почит и памет за основоположниците в областта у нас (Грозданова 2019). През 2018 г. повече оригинални рисунки на Николай Боев, както и ръкописа на първият български илюстриран определител, предоставени от Националния природонаучен музей при БАН, са представени в изложбата „Птиците в изкуството и цар Фердинанд“, организирана от Регионален исторически музей – София (Чулова-Маркова 2018).

Въпреки това, настоящата изложба разкрива неочаквана и непозната негова страна. В нея са показани избрани авторски илюстрации, скици, рисунки, декоративни проекти, предоставени от проф. Златозар Боев. Многообразието на неговите проекти и поставянето на фокуса върху художественото му творчество, действително изненадва дори специалистите и запознатите с личността и приноса на Николай Боев.

Историческите факти, биографията и архивните фотографии, оформени в табла, въвеждат посетителите в света на Николай Боев, следвайки една класическа хронологическа линия. Тя е разчупена от представените оригинални рисунки и илюстрации, обособени в няколко основни тематични части – рисунки и илюстрации на археологически артефакти, научни илюстрации на животни за специализирани и научно-популярни издания, свободни художествени интерпретации, рисунки видимо, посветени на теми, свързани с кръговрата в дивата природа, живота и смъртта, човешките стремежи, пороци и блянове.

Особено интересни са няколко цветни декоративни проекти, без съмнение, макар и индиректно, свързани с влиянието на сецесиона и развитието на декоративно-приложните изкуства, присъствието на растения и животни като мотиви. Тези няколко малки рисунки, са особено важни, тъй като влиянието на научната илюстрация и присъствието на натурата, като отправна точка и основа за декоративно-приложни проекти е познато и дефинирано. Интересно

¹ Спомените на Волфганг Баумгарт са записани от д-р Атанас Грозданов на 3 юни 2021 г. в гр. Котел по време на пътуване с д-р Емилиян Стойнов, директор на Фонд за дивата флора и фауна.

Фиг. 11. Рисунки на Николай Боев (Семеен архив)

Фиг. 12. Рисунки и проекти на Николай Боев (Семеен архив)

е обратното видимо тук влияние върху свободните работи и най-лични рисунки на един изследовател.

Сред колекцията, запазено от семейството на Николай Боев се открояват голям брой карикатури – бързи скици, рисувани с молив или химикалка на листове от бележник. Малка част от тях имат надписи с имената на портретуваните – повечето знаменити изследователи от цял свят, с които без съмнение се е познавал. Някои от тях са рисувани по повече от веднъж, като често детайл вплетен в образа на изображения или фона представлява препратка към специфичните му интереси и област на работа. Сред избраните и идентифицирани портрети са тези на: **Чандлър Робинс** – американски орнитолог (1918–2017 г.), член на Американския орнитологичен съюз (дн. Американско орнитологично дружество) от 1949 г., носител на множество награди и отличия за изследване и опазване на околната среда, сред които наградата за изключителни заслуги на Министерството на вътрешните работи на САЩ (1987 г.); **Андржей Левандовски** – изследовател от Музей и институт по зоология към Полска академия на науките; **Джеймс Харисън** (1926–2003 г.) – британски орнитолог, работил в Природонаучния музей в Тринг, Хертфордшир, през 1966 г. ръководил английска орнитологична експедиция, автор на множество научни публикации и издания; **Владимир Флинт** (1924–2004 г.) – руски орнитолог, председател на Руския съюз за опазване на птиците, старши научен сътрудник в Зоологическия музей на Московския държавен университет с голям принос за опазването на околната среда. В изложбата са представени четири рисунки, свързани с него, като

любопитното е изобразяването на гризачи – плъхове, надигнали чаши червено вино под портрет на изследователя, поместен в стилизирана антикварна рамка, както и два портрета на Владимир Флинт, представен като плъх с характерни за един изискан изследовател атрибути – очила, шапка, елегантно облекло.

Фиг. 13. Портрети на Владимир Флинт от Николай Боев (Семеен архив)

Също идентифицирани и разпознаваеми са портретите на орнитолозите Бенгт Шьоген от Швеция, Антъни Ерскин от Канада, Ханс Шроте Молер от Дания. Портретите на индийския орнитолог **Салим Али** са интересни поради маркирането на тъмния цвят на кожата с щрих. **Франческо Пурой** – испански зоолог, изучавал основно мечките при гр. Леон, Испания е представен като тореадор, с традиционен декориран костюм, обувки и плащ в ръце.

Фиг. 14. Портрети на Салим Али и Франческо Пурой от Николай Боев (Семеен архив)

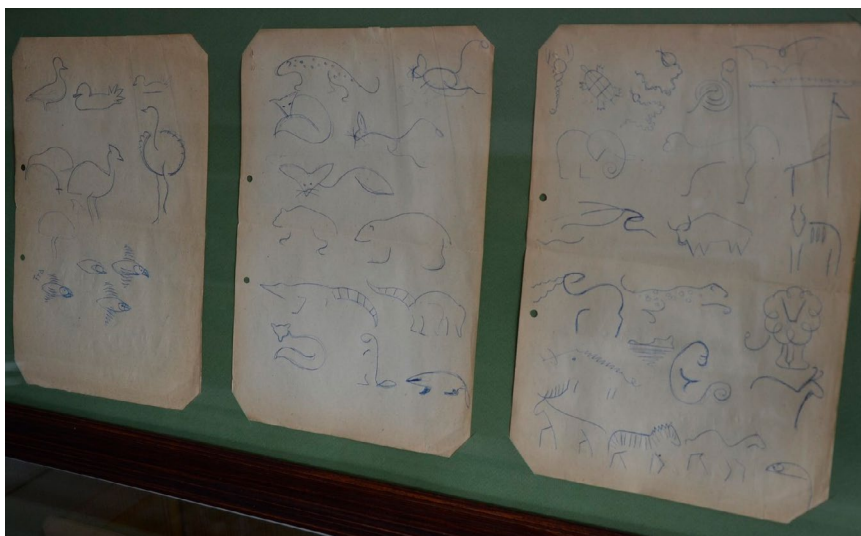
Сред всички останали се отличават с по-голям брой, особено внимание към детайлите и единствени оцветени, тези на италианския орнитолог **Среджо Фруджис** (1930–2009 г.) – един от основателите на Италианския център за орнитологични изследвания (CISO – 1976 г.) и списание Avocetta. Няколко рисунки представят едрия италианец като панда, с отличаващите го черти – къдрава коса

и очила. На него е посветено и кратко шеговито стихче на италиански език, написано под две от рисунките. Друга интерпретация на същия изследовател е карикатура, където той е изобразен гол с чаша червено вино в ръка, язdecт мъжка зеленоглава патица.

Фиг. 15. Портрети на Серджо Фруджис от Николай Боев (Семеен архив)

В изложбата са обособени още няколко типа произведения. Сред тях любопитство будят още една поредица от стилизирани изображения на животни. Напълно различни от предните описани – декоративните. Съвършено различният подход е признак и за друго, вероятно конкретно предназначение. Те са подредени по няколко в лист, групирани, линеарни, рисунки, притежаващи всички качества и характеристики на добре премислен знак. Всеки ясно разпознаваем вид животно е изобразен с възможно най-малко детайли. Например без проблем, независимо специалист или любител, би могъл еднозначно да различи кафявата от бялата мечка, изобразени една до друга само с по три линии. Към момента не можем със сигурност да определим целта и произхода на тези рисунки, но предвид дългогодишната и разнообразна работа на Николай Боев не само в полето на тясно специализираната научна дейност, но и на много други и връзката му със зоопарка, хипотетично е много вероятно те да са били разработки за него.

Фиг. 16. Проекти на Николай Боев (Семеен архив)

Особено любопитни са две рисунки с туш, пейзажи. Те макар и изключени, разкриват вдъхновението, което Николай Боев открива в западната средновековна архитектура по време на своите многобройно пътешествия. В изложбата са включени две рисунки, които също са идентифицирани – устминстърката катедрала и църквата „Санта Мария дел Мер“.

Представени са също две карикатури – рисунки с молив, чиито автор не е известен. От семейните архивни фотографии можем да се ориентираме, че на тях той е представен в по-късната си възраст. На една от тях той е изобразен със своя колега и приятел на Владимир Бешков на мотоциклет. През 1986 г. в кратка статия в памет на починалия Николай Боев, той пише: „Завинаги се разделихме с Николай Боев. С една невероятно богата, разнообразна и противоречива личност. Той съчетаваше и апостолска вяра в идеите, заради които живееше, и хамлетовски съмнения в смисъла на живота, и вродения талант на голям писател и публицист, на художник и естет, и трагедията на мислител, изпреварил времето си, и кипящ хумор, готов да се разсмее над всичко и най-вече над себе си.“ Владимир Бешков, навярно като по-близък и често спътник на Николай Боев е сред малкото хора запознати и споменаващи рисуването сред многообразните му дейности (Бешков 1986).

Фиг. 17. Рисунки, карикатури на Николай Боев. Карикатура на Николай Боев и карикатура на Николай Боев и Владимир Бешков на мотоциклет (Неизвестен автор)

Другата е карикатура на Николай Боев изобразен в цял ръст, в профил. Рисунката на едрия мъж, с рошава коса и гъсти мустаци отлично импонира на едно описание, което е документирано по време на последното пътуване на настоящата изложба по случай годишнината. По време на пътуването изложбата до Котел, преди откриването и там в навечерието на друго честване в града по повод 155 години от смъртта на Г. С. Раковски, бяха документираны още няколко лични спомена за Николай Боев. Собственичката на една от най-големите и популярни къщи за гости в центъра на града – „Лефтеровата къща“ – Иванка Лефтерова, при която бяхме отседнали, въодушевена от гостуването на изложбата в града, ни разказа за познанството си с Николай Боев и за делата на покойния ѝ

съпруг – ловец, с него. С усмивка и умиление тя разказа Боев, който бил много дебел и дори си купувал терлички, когато идвал в Котел, за да му е по-удобно и да не си обува обувките. Също така разказва забавна история за това как мъжете от местната ловна дружинка веднъж го почерпили с месо от мечка, за да се пошегуват с вече изтъкнатия природозащитник и техен приятел.²

Това пътуване е последното представяне на изложбата от поредица такива в страната. Изложбата по случай честването на 100 години от рождението на Николай Боев, достоен човек, зоолог и допринесъл за развитието на науката и опазването на природата у нас, както и за достойното представяне на страната ни в контекста на общото развитие в Европа и света, е организирана от Регионален исторически музей – София и е представена първо там от 26 май до 30 юни 2022 г. Изложбата е открита от директора на музея – доц. Венета Ханджийска-Янкулова, чиято подкрепа и доверие са в основата на осъществяването на всички последващи събития. Също така участват проф. Павел Стоев (директорът на Националния природонаучен музей) и Георги Пчеларов (председател на ДАФНИ) които представят не за първи път партньорството на трите институции. Проф. Златозар Боев, синът на Николай Боев, започва с встъпителни слова за подготовката и осъществяването на изложбата и поставя началото на поредица от лични разкази и спомени за знаменития учен. След него думата на акад. Васил Големански, след когото също разказва свои лични спомени и случки забележителният и сладкодумен проф. д-р Петър Берон. Христо Панчев, съветник в Министерство на околната среда и водите, като представител на министъра Борислав Сандов също оказва уважение и почит към паметта на Николай Боев и изложбата.

Фиг. 18. Д-р Петър Берон, проф. Златозар Боев, акад. Васил Големански, Христина Грозданова, доц. д-р Венета Ханджийска-Янкулова, Георги Пчеларов, проф. Павел Стоев на откриването на изложбата в РИМ–София

² Спомените на Иванка Лефтерова са записани на видео на 8 октомври 2022 г. в нейната къща.

Фиг. 19. Проф. Златозар Боев и д-р Емилиян Стойнов на откриването на изложбата в РИМ–София

Фиг. 20. Откриването на изложбата в РИМ–София

От 4 до 15 юли изложбата е експонирана в централната сграда на БАН, където също се радва на голям интерес и положителни коментари. През лятото без всякакво съмнение най-подходящото място за още едно представяне и достигане до възможно по-широк кръг от публика са морските дестинации, сред които у нас в момента Бургас все по-красноречиво се откроява като важно средище на културни събития. Предвид факта, че градът също така има дългогодишна история като едно от най-ценните места в България по отношение на биоразнообразието и защитените територии, също така и особено важен и активен център на природозащита, възможността изложбата да бъде представена именно там и в подобен активен, посещаван период е много важна. От 8 до 22 август 2022 г. тя гостува в Културен център „Морско казино Бургас“. Там тя достига до много широк кръг от публики на първо място благодарение на съдействието на колегите там, също така на подкрепата от страна на Природонаучен музей – Бургас, а също и на щастливото обстоятелство, че периода и локацията са същите като тези на добилата особено голяма популярност гостуваща изложба с графики на Пикасо. Поради все още спазваните препоръки и протиепидемични мерки, там, както и при останалите гостувания на изложбата, не се организира официално откриване. Въпреки това първата вечер там е символично отбелязана и се превръща в повод за среща на част от спомогналите за осъществяването. Специален гост е д-р Петър Янков, един от несъмнено най-заслужилите съвременни български орнитолози и природозащитници. Благодарение на съдействието на НЧ „Васил Левски – 1869 г.“, на Цветелина Драгиева – секретар на читалището, както и на местната община, изложбата достига в родния град на Николай Боев – Айтос. От 29 август до 22 септември 2022 г. е експонирана във възможно най-посещаваното място – ритуалната за на община Айтос. Там представената информация, събраните фотографии и картини, събуждат спомена за един роден там българин, пътувал по целия свят, допринесъл за по-доброто бъдеще и опазването на нашата природа, помнен и вдъхновяващ до днес. Също с помощта на колегите от родния му град, изложбата е транспортирана и представена в гр. Котел, където неговото дело има последователи и днес. Там тя е приета от Природонаучен музей – Котел, където гостува от 11 до 28 октомври 2022 г. и благодарение на директора на музея – Захари Стоянов – и там изложбата достига до възможно най-много посетители, туристи и ученици от града.

Фиг. 21. 4–25 юли 2022 г. – Централно фоайе на БАН

Фиг. 22. Петър Янков на представянето на изложбата в културния център „Морско казино – Бургас“

Фиг. 23. Изложбата остава в културния център „Морско казино – Бургас“ от 8 до 20 август 2022 г.

Фиг. 24. От 29 август до 22 септември 2022 г. – Ритуалната зала на община Айтос, благодарение на съдействието на НЧ „Васил Левски – 1869 г.“

Така тя завършва своя път, представянето на предвидените места в страната, където и Николай Боев е оставил своята следа, за да се завърне обратно в София, където на 1 ноември 2022 г. по случай деня на Народните будители ще бъде експонирана в Националния природонаучен музей при БАН. Благодарение на директора – проф. Павел Стоев – по случай празника музея инвестира в подготовката на ново, осъвременено издание на книгата на Николай Боев „Докато пеят чучулигите“ (Боев, Н. 1971). Идеята за това издание, както и тази за организирането на самата изложба в памет на Николай Боев и по повод честването на 100 години от рождението му, е на Георги Пчеларов – председател на ДАФНИ. С присъщата му упоритост, след поредица от отложени и за съжаление неосъществени събития през изминалите вече повече от две години на кризи, той съумя да мотивира всички благодарение, на които описаните събития се превърнаха в реалност. Наследниците на Николай Боев предоставят както възможността оригиналните рисунки, семейна ценност, да бъдат показани в изложбата и да посетят в оригинал изброените места в страната. Също така предоставят правата за публикуването на ново, второ издание на книгата. В него са включени подготвени специално за случая илюстрации, вдъхновени от текстовете и делото на Николай Боев. Те са на художниците от ДАФНИ – Асен Игнатов, Венцислав Кръстев, Георги Пчеларов, Деница Пенева и Златозар З. Боев – внукът на Николай Боев (Боев, Н. 2022).

Фиг. 25. Корицата на новото издание на „Докато пеят чучулигите“

През 2023 г. изложбата ще бъде представена и в Природонаучния музей в Пловдив, където също ще се продава и новото издание на „Докато пеят чучулигите“.

Изложбата, организирана по случай 100-годишнина от рождението на Николай Боев, макар и съвсем класическа по отношение на кураторския подход, включваща традиционните методи и съдържание (история, архивни фотографии, рисунки), е важна и приносна със своето съдържание. От една страна в нея

за първи път е разкрита една по-малко позната страна на Николай Боев, като са експонирани непоказвани до момента негови творби. Разбира се на първо място той остава учен и изследовател, но предвид преплитането на науката и изкуството, както преди сто години, така и днес, е важно представянето на неговите илюстрации и разглеждането им в контекста на развитието на научните издания в България. Част от илюстрациите са вдъхновени, заимствани, някои дори са копирани от чуждестранни издания. Това е характерна практика, която остава често срещана още дълго в България не само в областта на научните издания, но и във всички други. Дори тези рисунки, запазили щриха, темперамента, отпечатъка на Николай Боев, са важни по отношение на историята и паметта за стъпките, пътят, който основоположниците в дадена област изминават, за да изведат и достойно да представят нашата страна сред останалите в Европа и света. Големият брой авторски рисунки и илюстрации, многообразието от теми и художествени подходи, са изненадващо много предвид факта, че макар фокусът на настоящата изложба да е такъв, не бива да забравяме, че Николай Боев е на първо място учен, изследовател на особено високо равнище. Представянето на изложбата посветена на една забележителна личност, достигането на информацията за постигнатото и съхраненото, за делата, намиращи продължители и днес, има за цел не само да окаже заслужена и подобаваща почит, но също така да бъде вдъхновяваща, мотивираща. Ако тя даде надежда и кураж на дори едно дете или млад човек да се бори за мечтите и целите си, разкривайки му силата и влиянието на един българин роден преди сто години в гр. Айтос, обиколил света, споменаван и до днес в наши и чуждестранни публикации, запомнен с добро на безброй места, допринесъл и влияещ дори днес, макар и след смъртта си, то тя е изпълнила своите цели.

Б И Б Л И О Г Р А Ф И Я

- Ангелов 2008:** Ч. Ангелов. Световноизвестен биолог популяризира лова. – В: *Наслука*, 27, 2008, с. 2–6.
- Берон 2016:** П. Берон. *Живот ли бе да го опишеш*. Ч. 3. София, 2016.
- Бешков 1986:** В. Бешков. *In memoriam*. – В: *Защита на природата*, 1, 1986, с. 29–33.
- Боев, З. 1997а:** З. Боев. Българин пише писмо до генерал Дьо Гол. София, 1997.
- Боев, З. 1997б:** З. Боев. 75 години от рождението на Николай Боев – основоположник на съвременната природозащита в България. – In: *Historia naturalis bulgasrica*, 8, 1997, с. 9–22.
- Боев, З. 2022:** З. Боев. 100 години от рождението на зоолога Николай Боев. Най-добрият приятел на птиците. – В: *Лов и риболов*, 7, 2022, с. 38–49.
- Боев, Н. 1971:** Н. Боев. *Докато пеят чучулигите*. София, 1971.
- Боев, Н. 2022:** Н. Боев. *Докато пеят чучулигите*. Второ издание. София, 2022.
- Големански, Божков 1997:** В. Големански, Д. Божков. *Бележити български зоолози*. София, 1997.
- Грозданова 2019:** Хр. Грозданова. *ДАФНИ – Дружество на анималисти, флористи и научни илюстратори*. – В: *Българска наука*, 22 август 2019 (<https://nauka.bg/dafni-animalisti-floristi-nauchni-ilyustratori/> <посл. посетен на: 11.IX.2022 г.>).
- Спасов 1997:** Н. Спасов. *Николай Боев – in memoriam (1922–1985)*. – In: *Historia naturalis bulgasrica*, 8, 1997, с. 6–7.
- Чулова-Маркова 2018:** Д. Чулова-Маркова. *Птиците в изкуството*. – В: *Култура*, 21.09.2018 (<https://kultura.bg/web/%D0%BF%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%B2-%D0%B8%D0%B7%D0%BA%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BE/> <посл. посетен на: 10.IX.2022 г.>).

S U M M A R Y

**EXHIBITION ON THE 100TH ANNIVERSARY
OF THE BIRTH OF NIKOLAY BOEV**

Hristina Grozdanova

Nikolay Boev is a famous zoologist, ornithologist, world-class scientist, founder of nature and environment protection in Bulgaria, one of the first illustrators of scientific publications in our country. "100 years since the birth of Nikolay Boev" is an exhibition organized by the Regional History Museum – Sofia, in partnership with the National Museum of Natural History at the BAS, SAFSI (The Society of Animal, Floral and Scientific Illustrators) and thanks to prof. Zlatozar Boev, son of Nikolay Boev. In the exhibition are shown selected original illustrations, caricature, decorative designs, drawings, stored and provided by the family. They are presented in the context of the anniversary, among panels with photographs, short biography and information about the important contribution of Nikolay Boev for the science.

For the first time, original illustrations by Nikolay Boev were shown in the First Annual Exhibition of SAFSI, in the Leventis Hall in the National Museum of Natural History, in 2016. Several selected works were included as an accent and a mark of respect and memory for the founders of the field in our country. In 2018, more original drawings by Nikolay Boev, as well as the manuscript of the first Bulgarian illustrated determinant, provided by the National Museum of Natural History, were presented in the exhibition "Birds in art and Tsar Ferdinand" organized in the Regional History Museum – Sofia.

However, the current exhibition reveals an unexpected and unknown side of him. It shows selected author's illustrations, sketches, drawings, decorative projects and caricatures provided by Prof. Zlatozar Boev. The diversity of his projects and the focus on the artistic creation of Nikolay Boev really surprises even specialists and those familiar with the personality and his contribution to science, education and nature conservation.

The personality Nikolay Boev remains remembered to this day and his work continues. The exhibition is also presented in places related to him, such as his hometown – Aytos and in Kotel, where Nikolay Boev played a major role for the creation of the National Museum of Natural History. The exhibition was shown as well in Burgas and Plovdiv.

Ключови думи: илюстрация, история, опазване на природата
Key words: illustration, history, nature conservation

A B T O P

Христина Грозданова
Регионален исторически музей – София
hristinart@gmail.com

Hristina Grozdanova
Regional History Museum – Sofia
hristinart@gmail.com